

Tulemusvaldkond	Heaolu (HE)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti rahvas on kasvav rahvas ning laste ja perede heaolu ja elukvaliteet on paranenud
Valdkonna arengukava	Laste ja perede arengukava 2012–2020 (LPA) ¹ Heaolu arengukava 2016–2023 ²
Programmi nimi	Laste ja perede programm (HE05)
Programmi eesmärk	Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde
Elluviimise periood	2022–2025
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tervise Arengu Instituut (TAI)

Sissejuhatus

Perepoliitika tulemusvaldkonna laste ja perede programm on koostatud laste ja perede arengukava 2012–2020 elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programm keskendub laste ja perede heaolu suurendavate meetmete kättesaadavuse, kvaliteedi ja adekvaatsuse tagamisele. Kavandatud tegevused on vajalikud selleks, et tagada laste õigused ja heaolu, toetada perede igapäevast toimetulekut ning luua eeldused ühiskonna jätkusuutlikuks arenguks ja elanikkonna kestmiseks.

Lapse õiguste ja heaolu tagamine on valdkondadeülene ülesanne. Tulenevalt lastekaitseseadusest on ministeeriumidel, riigiasutustel, kohalikel omavalitsustel ja kolmandatel osapooltel (sh eraisikutel) kohustus oma tegevustega silmas pidada nende mõju lastele ning hoiduda lastele kahjulikult mõjuvatest tegevustest.

¹ Laste ja perede arengukava <http://sm.ee/et/laste-ja-perede-arengukava-2012-2020>

² Heaolu arengukava 2016–2023 <http://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Laste ja perede arengukava 2012–2020

Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde

Strateegiline eesmärk 1: Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, et toetada ühiskonna jätkusuutlikkust	Strateegiline eesmärk 2: Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid	Strateegiline eesmärk 3: Lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda	Strateegiline eesmärk 4: Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, et pakkuda perele püsivat kindlustunnet	Strateegiline eesmärk 5: Meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, et soodustada kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu
---	---	--	---	--

Alates 2021. aastast on perepoliitika tulemusvaldkond liidetud heaolu tulemusvaldkonna alla, mistõttu on laste ja perede programmi strateegilised eesmärgid seostatavad heaolu arengukavaga 2016–2023.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Soovitud laste arv ja tegelik laste arv³ Allikad: Special Eurobarometer, Euroopa Komisjon	naistel 0,88 ja meestel 1,55 (2011. a)	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb
Osakaal lastest (4.–11. klass), kes on eluga üldiselt rahul Allikas: Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis	82% (2018. a)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb
0–2-aastaste lastega 20–49-aastaste meeste ja naiste tööhõivemäär erinevus ehk hõivelõhe Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring	60 pp (2020. a)	59 pp	58 pp	57 pp	56 pp

Olukorra lühianalüüs

Lapsepõlv, pereloomis- ja lastekasvatamisega moodustavad suure osa inimese elust. Seetõttu mõjutavad riigi perepoliitilised valikud väga suurt hulka Eestis elavaid inimesi ja olulisi etappe

³ Mõõdik näitab vahet küsitlusuuringu kaudu mõõdetava soovitud ja registriandmetel põhineva tegeliku laste arvu vahel. Regulaarselt avaldatava näitaja väljatöötamiseks alustati tegevusi 2017. aastal, et koostöös Statistikaametiga töötada välja näitaja meetodika ja regulaarne andmeallikas.

igaühe elust. Laste- ja perepoliitika hõlmab tegevusi laste õiguste ja kaitse tagamiseks, perede majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku toetamiseks ning sündide soodustamiseks.

Valdkonna peamine eesmärk on väärtustada ja tagada iga lapse heaolu vananeva rahvastikuga ühiskonnas, kus **0–17-aastaste laste arv ja osakaal rahvastikus väheneb**. Statistikaameti andmetel elas 2021. aasta alguses Eestis 258 227 alla 18-aastast last, mis moodustas kogu elanikkonnast 19,4%. 2000. aasta algusega võrreldes on alaealiste laste arv vähenenud enam kui 54 100 võrra ja osakaal elanikkonnas vähenenud 3 protsendipunkti (alaealiste osakaal elanikkonnas oli 2000. aasta alguse seisuga 22%).

Statistikaameti andmetel registreeriti 2020. aastal Eestis 13 209 elussündi ja 15 811 surma ehk aasta jooksul suri 2602 inimest enam kui sündis ning loomulik iive oli seega negatiivne. 2020. aastal sündis 890 last vähem kui 2019. aastal. Rahvastik küll vananeb, kuid surmade arv on olnud stabiilne ja seetõttu mõjutab negatiivset iivet peamiselt väike sündide arv. Sündide arv väheneb, sest sünnituseas naiste põlvkond väheneb. 2018. aastal sündide arv kasvas ja seda peamiselt just kolmanda lapse sündide arvu suurenemise tõttu – kolmandaid lapsi sündis 2018. aastal kokku 2818, ca 23% rohkem kui varasemal aastal. Kuid 2019. aastal sündide arv vähenes taas (268 lapse võrra) ja see jätkus 2020. aastal. Kolmandaid lapsi sündis 2019. aastal 2773 (45 lapse võrra vähem kui 2018. aastal) ja 2020. aastal vaid 2427. See-eest kasvas 2020. aastal neljanda lapse sündide arv, kui peredesse sündis 776 neljandat last, mis on 96 rohkem kui aasta varem.

Kolmandate laste sündide arv on kasvanud alates 2016. aastast ja 30–34-aastaste naiste seas algas kasv juba aastast 2015. Põhjuseks on tõenäoliselt riigi majanduslik stabiilsus, kuna laste arv peredes suurenes ka eelmise majanduskasvu ajal. Taasiseseisvuse ajal sündis kõige rohkem lapsi 2008. aastal (16 028 sündi aastas) ja kõige vähem 1998. aastal (12 167).

Kui rahvastikutaasteks vajalik tase on ca 2,1 last naise kohta, siis 2019. aastal oli summaarne sündimuskordaja 1,58. Kui veel mõne aasta eest oli **sündimuskordaja tõusutrendis** ning tekkis lootus, et see võib jõuda iseseisvusaja kõrgema taastetasemeni, milleks oli 2010. aastal 1,72, siis 2020. aastal see kordaja langes. Eesti puhul on kaks kõige olulisemat tegurit, mis mõjutavad aastapõhiseid sündide arve eelseisval 15–20 aastal: sünnitusea jätkuv tõus ja pereloomeas rahvastiku suuruse vähenemine.⁴ 2016. aastal ületas Eesti naiste keskmine lapsesaamise vanus esimest korda 30. eluaasta piiri ning jätkas kasvu. 2020. aastal oli ema keskmine vanus lapse sünnil 30,75 aastat. Esimese lapse sünnitamise iga on 28,24 ja see on kasvanud viimase viie aastaga ühe aasta võrra.

Sündide üldise võimaliku saavutatava taseme määrab tänapäeva ühiskonnas **soovitud laste arv**. Perepoliitika olulist rolli sündimuse suurendamises nähakse sobiva, st lapse kasvatamist toetava keskkonna loojana, mis aitab seeläbi realiseerida soovitud laste sündi. 2011. aasta Eurobaromeetri tulemuse kohaselt soovivad Eesti naised endale keskmiselt 2,46 last ning mehed 2,42 last. Tegelik laste arv oli samal ajal 1,58 last naistel ja 1,27 last meestel. Võrreldes varasemate andmetega ei ole Eesti elanike hinnangud soovitud laste arvu kohta muutunud. Uuemaid andmeid soovitud ja tegeliku laste arvu kohta pole, mistõttu on vaja näitaja järjepidevaks avaldamiseks, aga ka sündimust soodustava poliitika tõendus põhiseks arendamiseks teha perioodilisi küsitlusuuringuid.

Laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaateid mõjutab olulisel määral **perede materiaalne kindlustatus**. 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr on majanduskriisi järel näidanud vähenemise trendi ning 2020. aastal oli laste absoluutse vaesuse määr 2,7% (2019. a

⁴ Puur, A., Põldma, A. (2014). Eesti sündimusareng ja sündimuse mõjutamise võimalused: lühianalüüs. Tallinna Ülikooli Eesti Demograafia Instituut. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Perehuvitised/puur_poldma_sundimus_ja_selle_mojutamise_voimalused_28022014.pdf

2,5%). Võrreldes teiste lastega leibkondadega on vaesusrisk suurem ühe täiskasvanuga lastega leibkondades, kellest 6,4% elasid absoluutses vaesuses. Kui aastal 2014 oli ka vähemalt kolme lapsega paaride absoluutse vaesuse määr leibkondade võrdluses tunduvalt suurem, siis aastaks 2017 oli see langenud kõikide lastega leibkondadega võrreldes sarnasele tasemele ning oli kõikide lastega leibkondadega võrreldaval tasemel ka 2020. aastal (2,0%).

Alates 2015. aastast on laste vaesuse vähenemise põhjuseks olnud perehüvitiste suurendamine, samuti on suurendatud laste tarbimiskaalu toimetulekutoetuse määramisel. Kolme ja enama lapsega perede vaesust on vähendanud lasterikka pere toetuse rakendumine 2017. aasta 1. juulist. Perehüvitiste olulist mõju vaesusele ilmestavad vaesuse näitajad enne ja pärast rahalisi toetusi (sotsiaalseid siirdeid). Täpsemalt öeldes vähendasid 2019. aastal peretoetused ja vanemahüvitis kokku laste absoluutset vaesust 4,4 protsendipunkti ehk hinnanguliselt 64% võrra. Peretoetused (sh lapsetoetused) eraldi võttes vähendasid 2019. aastal laste absoluutset vaesust 2,8 protsendipunkti ehk 53% võrra. 1. märtsist 2018 makstakse kolmikute ja enamaarvuliste mitmike sünni korral ka täiendavat toetust, mis on 1000 eurot kuus ühele vanemale kuni laste 18-kuuseks saamiseni. Lisaks on alates 2017. aasta algusest võimalus saada täitemenetlusaegset elatisabi.

Laste heaolu mõjutab olulisel määral see, millised on suhted pereliikmete vahel, milline on lapsevanemate vanemlik kompetents ning kuidas on tagatud abivajaduse märkamine ja sellele reageerimine. Vanemate puudulikud teadmised lapse arengust ja kehvad kasvatusalased oskused võivad olla üheks põhjuseks, miks peredes probleeme tekib. Näiteks ei pea 36% lapsevanematest füüsilist karistamist lastevastaseks vägivallaks ning lausa 42% lapsevanematest peab kehalist karistamist teatud hetkel vajalikuks.⁵ Heade vanemlike oskustega vanemad suudavad pakkuda oma lastele parimat kasvukeskkonda, nende lastel on suurem kognitiivne võimekus, paremad sotsiaalsed oskused ja vähem käitumisprobleeme.^{6, 7, 8, 9} Eestis tehtud uuringud¹⁰ näitavad, et vanemad soovivad laste kasvatamisel enam nõu ja tuge, samas on vanemlike oskuste koolitustel osalemine paljude jaoks harjumatu ega ole vastupidi paljudele teistele Euroopa riikidele saanud tavapäraseks praktikaks.

SKA lastekaitse osakonna poole tehtud pöördumistest moodustasid 2020. aastal 19% lapse suhtluskorraga, elatisega ja hooldusõigusega seonduvad pöördumised (kokku oli erinevaid pöördumisi 1553, neist hooldusõiguse küsimustega seonduvaid 293, kohtuväliseid 105 ja kohtumenetlusaegseid 188). SKA lastekaitse osakond tegeleb ka rahvusvaheliste lastekaitsealaste üksikjuhtumitega. 2020. aastal olid nende puhul peamisteks probleemideks lapse hooldusõigusega seonduvad küsimused (67; 35%), sealhulgas nii kohtumenetlusega seotud (44; 23%) kui kohtuvälised (23; 12%). Järgnesid muud perekonnaõigusega seotud küsimused (10%), lapse kasvatamise küsimused (9%) ja lapserööviga seonduvad küsimused (7%). 2020. aastal esitati maakohtutele 2472 hagiavaldust elatise asjades, lapse suhtes vanema õiguste ja lapsega suhtlemise reguleerimise küsimustes esitati maakohtule 1098 avaldust. 2020. aasta märtsi seisuga on sundtäitmisel olevates asjades kokku u 8000 vanemat, kes on elatisraha võlgu kogusummas enam kui 33 miljonit eurot. Kasvanud on ka elatisabi määramised. Kui 2017. aastal oli 586 last, kelle puhul määrati elatisabi kohtumenetluse ajal, ja 3713 last, kelle

⁵ Lapse õiguste ja vanemluse monitooring 2018, Praxis

⁶ Benasich AA, Brooks-Gunn J. Maternal attitudes and knowledge of child-rearing: Associations with family and child outcomes. *Child Development* 1996;67(3):1186-1205

⁷ Huang KY, Caughy MOB, Genevro JL, Miller TL. Maternal knowledge of child development and quality of parenting among White, African-American and Hispanic mothers. *Journal of Applied Developmental Psychology* 2005;26(2):149-170.

⁸ Stevens JH. Child development knowledge and parenting skills. *Family Relations* 1984;33(2):237-244

⁹ Family Strengthening Policy Center. (2007). The parenting imperative: Investing in parents so children and youth can succeed (Policy Brief No. 22)

¹⁰ Lapse õiguste ja vanemluse monitooring 2012 ja lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis

puhul määrati elatisabi täitemenetluse ajal, siis 2020. aastal määrati elatisabi 518 lapse puhul kohtumenetluse ajal ja 5503 lapse puhul täitemenetluse ajal.

Aasta-aastalt on lastekaitsetöötajateni jõudnud üha enam lapsi, kes abi vajavad. Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad registreerisid 2020. aastal ligikaudu 7000 lastega seotud pöördumist, millest suurem osa oli seotud eri põhjustel abi vajanud lastega (nt ülalpidamisküsimused, peresisene väärkohtlemine ja vägivald, hooldusõiguse küsimused, hariduslik erivajadus, käitumisprobleemid, tervisest või puudest tulenev abivajadus, õigusrikkumistega seotud probleemid, enesehävituslik käitumine, hädaohus laps). Pöördumiste registreerimine on kasvanud, kuid lastekaitse- ja hoolekandeteemaliste juhtumimenetluste algatamine on viimasel aastal vähenenud 15%: 2020. aastal algatati neid 2001, kuid 2019. aastal 2347. Abivajavate laste jm lastekaitseteemaliste pöördumiste suure arvu taga ei tule näha mitte suurt abivajaduse kasvu, vaid ka abivajavate laste paremat märkamist ning pöördumistele tõhusamat registreerimist, mis on mõjutatud ka spetsialistide arvu kasvust (2020. aasta lõpu seisuga oli Eestis ühe täiskoormusega töötava lastekaitse spetsialisti kohta arvestuslikult keskmiselt 965 last) ja muutunud tööpraktikast (nt juhtumimenetluse algatamise kohustuslikkus, lastekaitsetöötajate täiendkoolitused). **Abivajaduse õigeaegne märkamine ja vajaduse korral asjakohane sekkumine** on lastekaitsevaldkonnas võtmeküsimus. Probleemide süvenedes on abistamine keerulisem ja sageli ka kulukam. Kui üldjuhul toetatakse probleemide ilmnemise korral kogu peret, tagades seeläbi abivajava lapse vajaduste kaetuse ja õiguste kaitstuse, siis probleemide liialt hiline märkamine või neile asjakohaselt reageerimata jätmine on üks olulisemaid põhjusi, miks osutuvad vajalikuks ka erandlikud ja äärmuslikumad meetmed, nagu **lapse perest eraldamine ja asendushooldusele paigutamine**. Eestis on positiivse trendina perest eraldatud laste arv vähenenud, samal ajal kui abi vajanud laste pöördumiste registreerimine on kasvanud. See näitab tõhusamat lastekaitsetööd ehk kuigi lastekaitsetöötaja vaatevälja ilmub enam lapsi, kes vajavad tuge, on vähem äärmuslikke juhtumeid, kus perest eraldamine on vajalik lapse elu, arengu või heaolu kaitsmiseks. 2020. aastal eraldati perest 284 last, see on sarnane eelnevate aastatega, kuid siiski kaheksa last vähem kui aasta varem ning enam kui 150 last vähem kui kümme aastat varem. Perest eraldatud laste arv on järjepidevalt vähenenud ja viimastel aastatel stabiliseerunud: 2010. aastal oli perest eraldatud lapsi 460, 2013. aastal 436, 2016. aastal 353 ja 2019. aastal 292. Perest eraldatud laste osakaal kõikidest lastest on samuti veidi vähenenud: 0,19%-lt (2010) 0,14%-ni (2016) ja 0,11%-ni (2017–2020).

Laste perest eraldamise korral on oluline pakkuda neile võimalikult peresarnast kasvukeskkonda. Eesmärk on suurendada perepõhisele asendushooldusele suunamiste osakaalu ning pikemas perspektiivis jõuda sellise olukorrani, kus laste asutusse paigutamine oleks erandlik. 2020. aasta lõpu seisuga jagunevad lapsed asendushoolduse vormide järgi järgmiselt: perepõhisel ehk mitteinstitutionaalsel asendushooldusel on 65% (hooldusperes 145 ja eestkosteperes 1332 last) ning institutionaalsel asendushooldusel 35% (asendus- ja perekodus 800 last) lastest. Aastate kaupa on laste perest eraldamine ja ka asendushooldusel olevate laste arv järk-järgult vähenenud. Asendushoolduse vormide järgi on osakaal tasapisi kasvanud perepõhise hoolduse kasuks. Kui 2020. aasta lõpu seisuga on perepõhisel hooldusel 65%, siis 2010. aasta lõpu seisuga oli 60% lastest mitteinstitutionaalsel asendushooldusel (perekonnas hooldamisel 353 ja eestkosteperes 1348 last) ja 40% institutionaalsel asendushooldusel (asenduskodus 1151 last). Asendushooldusel olevate laste arv on väikeses langustrendis, asendushooldusel kokku viibis 2010. aasta lõpus 1,17% ja 2020. aasta lõpus 0,81% lastest (0–17-aastased). Kui kuni eelmise aastani proportsionaalselt veidi enam vähenes perekonnas hooldamisel olevate laste arv, siis nüüd on hakanud tasapisi taas kasvama hooldusperes olevate laste arv: 2018. aastal oli hooldusperedes kõigest 124 last ja 2020. aasta lõpus juba 145 last. Asenduskodus ja perekodus teenust saavate isikute arv on aasta varasemaga võrreldes sarnane: 2019. aastal vähenes asutustes olevate isikute arv 100 võrra, mõjutatuna asendushoolduse ümberkorraldusest, mille kohaselt on võimalik alates 2018. aastast pakkuda täisealistele asendushooldusel viibinud

isikutele järelhooldusteenust. Seda teenust sai 2018. aasta lõpu seisuga 46 noort, 2019. aasta lõpu seisuga 94 noort ja 2020. aasta lõpuks juba 151 noort.

Üks lastekaitsevaldkonna prioriteete on laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamine ning väärkoheldud laste parem tuvastamine ja abistamine. Laste vastu suunatud registreeritud seksuaalkuritegude arv on tõusutrendis, st üha rohkem juhtumeid tuleb avalikuks, kuid tegelikke ohvreid on arvatavasti kordades rohkem. Uuringute järgi on seksuaalvägivalda kogenud iga kümnes noor ja iga kahekümnendat on sunnitud seksuaalvahekorrale. Veidi enam kui pool väärkohtlemise ohvritest räägib juhtunust kellelegi – enamasti räägitakse toimunust sõbrale või emale, vähesed usaldavad juhtumi rääkimisel nõustajat, arsti või lastekaitsetöötajat, veelgi harvem politseid.¹¹ Väga paljud lapsed aga õiguskaitsorganiteni ja vajaliku abi saamiseni ei jõua.

Suure murekohana joonistub välja ka see, et kompleksprobleemidega ja traumakogemusega lastele puuduvad vajaduspõhised sekkumised ja teraapiad. Lisaks ei ole laste ja pere abistamine terviklik, st tööd tehakse peamiselt lapsega, kuid lapse abivajaduse vähendamiseks on oluline toetada ka peret. Probleemiks on ka tõenduspõhise lapse riskide ja vajaduste hindamise vahendi puudumine, teenuste saamise järjekorrad (nt MDFT ja KLAT) ning kinnise lasteasutuse teenuse ebapiisav kättesaadavus konkreetsetele sihtrühmadele (nt põhihariduse omandanud noored). Lisaks puuduvad teadmised ja oskused teatud sihtrühmaga töötamiseks (nt seksuaalhäbelise käitumisega ja psühhopaatilise käitumisega noored). Kinniste asutuste kvaliteedi parandamise kõrval vajab väljaarendamist ka nn avatud asutuste võrgustik ja kompleksprobleemidega lastele vajalik rehabilitatsioon.

Süvenev probleem on lapse elukoha, suhtluskorra ja ülalpidamisega seotud vanemate vaidlused. Kohtustatistika ja SKA lastekaitse osakonna poole tehtud pöördumised näitavad, et vanemad ei suuda sageli kooselu või abielu lõppedes lapse edasist kasvukeskkonda ja heaolu puudutavates küsimustes kokku leppida ning vajavad selles ametnike sekkumist.

Abivajaduse õigeaegne märkamine ja vajaduse korral asjakohase toe pakkumine on väga oluline kõigi erivajadusega, sh puudega laste puhul. 2021. aastal Vabariigi Valitsusele esitatud ettepanekud erivajadusega laste tugisüsteemi korrastamiseks, selle tarbeks algatatud teenusedisaini protsess ja intervjuud erivajadusega laste vanemate ja valdkonna spetsialistidega ning kohtumised huvikaitsorganisatsioonidega näitasid, et olemasolevas erivajadusega laste tugisüsteemis on abi saamine lapse ja vanema jaoks enamasti keeruline ja aeganõudev. Segadust tekitab eri valdkondade ja asutuste vahel killustunud abivajaduse hindamine ja abi osutamine. Osapoolte rollid on ebaselged ning puudub terviklik ülevaade perele vajalikust toest. Eestis on piirkondi, kus on puudu vajalikest tugispetsialistidest (sotsiaaltöötaja, psühholoog, eripedagoog, logopeed) ning samas on spetsialistide tegevused hindamisel sageli dubleerivad, mis omakorda vähendab ressursi, mida kasutada teenuste osutamiseks. Lisaks sellele pole olemasolevate teenuste mahud alati piisavad, need on killustunud eri valdkondade vahel ning puudu on ennetavatest ja kompleksprobleemidega lastele vajalikest teenustest. Mitmed riigi ja kohaliku omavalitsuse teenused on seotud puude raskusastmega, mis vähendab võimalusi ennetavaks ja kiireks abi pakkumiseks. Vaja on jõuda olukorrani, kus teenuste saamine lähtub hinnatud abivajadusest, mitte puude raskusastme olemasolust. Seetõttu vajab praegune tugisüsteem lihtsustamist, et pere jõuaks kiire abini ning vabastada spetsialistide ressursi reaalseks teenuste osutamiseks. Lisaks tuleb saavutada tervikpilt laste vajadustest, mis võimaldaks pakkuda sama raha eest rohkem tuge seal, kus laps seda vajab. Täiendavalt pööratakse tähelepanu imiku- ja väikelapseas laste abivajaduse varajasele märkamisele, et õigel ajal märgata arengu mahajäämist ning ennetada abivajaduse süvenemist.

¹¹ Tartu Ülikool. Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise uuring, 2015. Internetis kättesaadav: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/raport.pdf>

Olulisemad töös olevad tegevused

- Erivajadusega laste tugisüsteemide korrastamiseks ja probleemide lahendamiseks esitati 2021. aasta aprillis Vabariigi Valitsusele memorandum ja ettepanekud, mis on seotud valitsuse tegevusprogrammi aluspõhimõtetega 2.21 ja 5.15. Olulisemad tegevused murekohtade lahendamiseks perioodil 2021–2024 on kohaliku omavalitsuse kui esmase kontaktpunkti ja juhtumikorraldusliku rolli selgem määramine ning seda toetava andmevahetuse algatamine. Sel eesmärgil on välja töötatud esmased õiguslikud muudatused, mis võimaldavad kohalikel omavalitsustel saada andmeid laste kohta, kellele on taotletud puude raskusastet, et KOViil tekiks õigus potentsiaalselt abivajavaid peresid proaktiivselt abistada, ennetades seeläbi abivajaduse süvenemist. Valitsus kiitis heaks ettepaneku konsolideerida koolivälise nõustamise meeskonna, rehabilitatsioonimeeskonna ja Sotsiaalkindlustusameti abivajaduse hindamisi ja otsuseid puudutavad funktsioonid, et vabastada spetsialistide ressursi reaalseks teenuste osutamiseks. Seejuures tuleb uuendada lastekaitse tööprotsesse ja töövahendeid ning rakendada ühe plaani põhimõtet, mille alusel tekib lapsele ja perele üks tegevuskava, mis hõlmab kõiki vajalikke tugimeetmeid ja võimaldab hinnata sekkumiste terviklikku mõju. Vajalik on riigi ja KOVi rollide täpsustamine ning sotsiaal- ja haridusvaldkonna tugispetsialistide poolt pakutavate teenuste selgem piiritlemine, samuti teenusestandardite ja kvaliteedijuhiste väljatöötamine. Selleks, et tugiteenuste saamine ei sõltuks mitte puude raskusastme olemasolust, vaid reaalsest abivajadusest, on vaja muuta riigi poolt KOVidele suunatud toetusfondi loogikat. Praegu on riigi poolt suunatud lisaraha kasutamine seotud puude raskusastmega ning ei luba vahendeid planeerida kõigile abi vajavatele lastele. Reformi õnnestumiseks on vajalik ka uue lastekaitsealase järelevalvemudeli väljatöötamine ning rakendamine. Mitmetes eeltoodud tegevustes on esmased õiguslikud muudatused valminud ning riik võimaldab alates 2023. aastast KOVidel riigieelarvest eraldatavat toetust kasutada senise raske ja sügava puudega laste sihtrühma asemel kõigi suure hooldus- ja abivajadusega laste abistamiseks. Lisaks võimaldatakse KOVidel kasutada toetust seniste sotsiaalteenuste (lapsehoid, tugiisik, sotsiaaltransport) asemel sellise toe osutamiseks, mis toetavad abivajava lapse toimetulekut, ennetavad abivajaduse süvenemist ja aitavad vähendada perekonna hoolduskoormust. Uue perioodi struktuurivahendite raames on kavas luua suure hooldusvajadusega lastele kombineeritud hoiu- ja õendusteenus, mille abil leevendada vanemate suurt hoolduskoormust, tagades samal ajal lapsele vajaliku toe. Samuti on kavas erivajadusega ja komplekssete muredega lastele välja töötada uued rehabilitatsiooniprogrammid, mis oleksid senisest paremini sihitatud ja tulemuslikumad. Alates 2021. aastast on ESFi vahenditest raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste (tugiisikuteenus, lapsehoiuteenus ja toetava teenusena transporditeenus) korraldamine ainult kohaliku omavalitsuse ülesanne. Selleks, et teenuste osutamiseks oleks piisavalt rahalisi vahendeid ja KOVide võimekus paraneks, jätkab SKA aastatel 2021–2022 ESFi vahenditest kohalike omavalitsuste toetamist.
- 2017. aastal käivitati laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ning väärkoheldud laste paremaks tuvastamiseks ja abistamiseks lastemajateenus, mis tugineb Sotsiaalkindlustusameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi ja Riigiprokuratuuri koostööle. 2020. aastal avati lisaks Tallinna ja Tartu lastemajadele kolmas lastemaja Jõhvis. Valitsuse tegevusprogrammis on seatud eesmärk laiendada teenust 2022. aastaks ka Lääne-Eestisse, mis tagaks nelja Eesti regiooni kaetuse teenusega. Samal ajal jätkub lastemaja mudeli edasiarendamine ja ühtse praktika kujundamine asutustevahelises koostöös. 2022. aasta II pooles jõustuvad ka lastekaitse seaduse muudatused, et paremini reguleerida lastemajade tegevust ja Sotsiaalkindlustusameti ülesandeid väärkoheldud laste abistamisel.

- 2020. aastal koostatud lastekaitsevaldkonna analüüsi raames tehti ettepanekud, mis puudutasid lapse abivajaduse ühtlustatud hindamist ja valdkondadeülest juhtumikorraldust, lastekaitsevaldkonna juhtimis- ja korraldussüsteemi tõhustamist ja lastekaitsetöötajate toetamist. Täiendavalt tehti analüüs ja esitati ettepanekud lastekaitse järelevalvesüsteemi arendamiseks, et tagada lastekaitsetöö ja lastele mõeldud sotsiaalteenuste hea kvaliteet. Ettepanekute tulemusena on 2021. aastal alustatud lastekaitseseaduse VTK väljatöötamisega, mille raames täpsustatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse ülesandeid lapse abistamisel, reguleeritakse selgemalt ja ühtsemalt abivajava lapse juhtumikorralduse protsessi, luuakse paremad õiguslikud alused abivajavat last puudutavaks infovahetuseks ning täiendatakse lastekaitsetöö ja lastele mõeldud sotsiaalteenuste kvaliteedi tagamise ja järelevalve korraldust. Ettepanekud on aluseks ka uue struktuurivahendite perioodi tegevustele, mille raames on kavas uuendada lastekaitsetöötajate baas- ja täiendõppesüsteemi, luua võimalused lisateadmiste ja oskuste saamiseks tööks spetsiifiliste ja komplekssete vajadustega lastega ning arendada välja lastekaitsetöötajate tööriistapakett koos vajalike IT-lahendustega.
- Traumakogemusega ja kompleksprobleemidega lastele on oluline välja töötada sekkumised, mis vastavad lapse vajadustele. Eesmärk on pakkuda teenuseid, kus oleks integreeritud ravi, rehabilitatsioon, haridus ja vajaduse korral ka mõjutusvahend. Laste sihtrühm on väga erinev (õigusrikkumisi toime pannud noored, psüühikahäirega noored, ennast kahjustava käitumisega noored jne), mistõttu on ka nende vajadused erinevad. Kõik lapsed ei vaja kinnise lasteasutuse teenust, mistõttu tuleb arendada nii ennetavaid sekkumisi neile lastele, kelle probleemid ei ole veel nii tugevalt eskaleerinud, et neid tuleks kinnisesse asutusse paigutada, kui ka selliseid statsionaarseid teenuseid, kus uksed jäävad avatuks (nn ravikoduteenus). Lisaks on oluline panna rõhku jätkutoele, et toetada lapsi ka pärast teenuse lõppemist. Jätkutoe eesmärk on pakkuda sujuvamat üleminekut teenuse lõppemisel ning ennetada varasemate probleemide kordumist. 2022. aasta septembriks töötatakse välja suure abivajadusega lastele suunatud statsionaarse rehabilitatsiooniteenuse ja jätkutoe korraldusmudel (VVTP p 2.20). Lisaks on uue struktuurivahendite perioodi raames planeeritud erinevaid tegevusi kompleksprobleemidega ja traumakogemusega laste abistamiseks, sh kinnise lasteasutuse teenuse ja sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse arendamine, riskikäitumist ennetavate sotsiaalprogrammide arendamine ja rakendamine ning jätkutoe süsteemi arendamine.
- Asendus- ja järelhoolduse valdkonnas jätkatakse perepõhist asendushooldust soodustavate ning teenuse kvaliteedi arendamisse panustavate tegevustega – arendatakse nii valdkonna koolitusi kui tugimeetmeid, samuti perepõhist teenust ajutises kriisiolukorras olevatele ning käitumisprobleemidega lastele. Sotsiaalkindlustusameti ja kohalike omavalitsuste koostöös jätkatakse hooldusperede baasi kasvatamist jms. Samuti valmistatakse ESF-ist väljumiseks, sh toetatakse nt kohalikke omavalitsusi, kes alates 2022. aastast korraldavad tugiisikuteenuse osutamist asendushoolduselt lahkuvatele noortele. 2021. aasta aprillis jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, mis parandavad perevanemate sotsiaalseid garantiisid ning võimaldavad järelhooldust vajavate noorte paindlikumat toetamist. 2021.–2022. aastal analüüsitakse 2018. aastal jõustunud asendus- ja järelhoolduse korraldamise ja rahastamise muudatusi ning asendushoolduselt elluastuvate noorte toimetulekut ja vajadusi. 2022. aasta aprillis esitatakse analüüs ja ettepanekud asendus- ja järelhoolduse vahendite toetusfondist KOV-i tulubaasi andmise kohta (VVTP p 2.18) ning väljatöötamiskavatsus perepõhise asendushoolduse soodustamiseks (VVTP p 2.20). Aastatel 2021–2022 viiakse ellu katseprojekt, mis on seotud eestkosteperedega Pärnu Maakohu piirkonnas, et parandada ja ühtlustada eestkostjate ettevalmistust, hindamist, toetamist ja järelevalvet seoses eestkosteperes kasvavate laste heaoluga. Peale projekti lõppu tehakse edasised ettepanekud valdkonna korrastamiseks.

- Aastal 2022 jõustuvad vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi muudatused, millega võimaldatakse vanemahüvitise maksmist peatada ja jätkata vastavalt vanema soovile ka ühe päeva kaupa kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, võimaldatakse vanematel viibida 60 päeva vältel ühel ajal vanemapuhkusel ja saada samal ajal ka vanemahüvitist, tehakse erisused surnult sündinud laste, enneaegselt sündinud laste ning kolmikute ja enamaarvuliste mitmike vanematele, täiendatakse lapsepuhkuse ja lapsendajapuhkuse ja hüvitise tingimusi ning luuakse emapuhkus ja ema vanemahüvitis.

Meede 1.1. Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitse süsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu

Meetme eesmärk: laste õiguste ja lastekaitse süsteemi toimimine on tagatud.

Tegevus 1.1.1. Laste ja perede valdkonna arendamine

Tegevuse eesmärk: kvaliteetne laste- ja perepoliitika väljatöötamine ja ellurakendamine, et aidata kaasa laste õiguste ja heaolu tagamisele, toetada perede sotsiaalmajanduslikku toimetulekut ning soodustada laste sünde.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Laste- ja perepoliitika arendamiseks kavandatud tegevused on ellu viidud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	jah	jah	jah	jah	jah

54 Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine (SoM)

Teenuse sisuks on laste- ja perepoliitika väljatöötamine ja ellurakendamine, et aidata kaasa laste õiguste ja heaolu tagamisele, toetada perede sotsiaalmajanduslikku toimetulekut ning soodustada laste sünde. See hõlmab ministeeriumi ja valitsuse valdkonnapoliitiliste otsuste ja poliitika rakendamise ettevalmistamist ning EL-i otsustusprotsessis osalemist, strateegiadokumentide väljatöötamist ja elluviimise hindamist laste- ja perepoliitikat puudutavas, samuti huvigruppide teavitamist valdkonda puudutavatest algatustest ja otsustest ning nende kaasamist aruteludesse.

Laste ja perede toetamiseks:

- on välja töötatud lahendused pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmiseks;
- hakatakse alates 2022. aasta 1. septembrist pakkuma riiklikku perelepitusteenust;
- töötatakse välja sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuteenuste integreeritud mudel, korrastades seejuures nii kohaliku omavalitsuse kui riigi tasandi teenuste pakkumist;
- töötatakse välja mitmekülgsete probleemidega lastele mõeldud kompleksteenust;
- töötatakse välja lahendused seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise ohvriks langenud laste abistamise süsteemi arendamiseks ning lastekaitsekorralduse tõhustamiseks;
- töötatakse välja ühe vanemaga peredele mõeldud toetuste paketi ühtsed põhimõtted ning muudetakse toitjakaotuspensioni regulatsiooni;
- uuendatakse lastekaitse süsteemi, et tagada abivajaduse kiirem märkamine ja tõhusam abi, sh lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamine ja käivitamine, tööprotsesside digiteerimine ja andmevahetuse parandamine;
- töötatakse välja abivajava lapse ja tema pere toetamiseks valdkondadeülene juhtumikorralduse terviklik protsess, mille käigus pööratakse rõhku ühtsetele tööprotsessidele, hindamisinstrumentide kasutamisele ja toimingute dokumenteerimisele;

- täpsustatakse õigusaktides kohaliku omavalitsuse üksuste ja riigi ülesandeid lapse abistamisel.

Tegevus 1.1.2. Toimiv lastekaitstesüsteem

Tegevuse eesmärk: hästi toimiva lastekaitstesüsteemi väljaarendamine, et ennetada laste väärkohtlemist ning tagada kiired ja tulemuslikud tugimeetmed abivajavatele lastele ja peredele.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Tervise Arengu Instituut ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Hädaohus ja väärkoheldud lastega seotud pöördumiste arv <i>Allikas: Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister</i>	569 (2020. a)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Perest eraldatud laste osakaal 0–17-aastastest lastest¹² <i>Allikas: Sotsiaalministeerium, Statistikaamet</i>	0,11% (2020. a)	langeb	langeb	langeb	langeb

133 Lastekaitsetöötajate pädevuse suurendamine (TAI)

Lastekaitseaduse (LasteKS) § 14 lõike 1 punkti 7 kohaselt on Sotsiaalministeeriumi ülesanne lastekaitsetöötajate täienduskoolituse korraldamine. Kooskõlas sama paragrahvi lõikega 3 on täienduskoolituste korraldamise ülesanne antud üle Tervise Arengu Instituudile, kes teeb selleks koolitusvajaduse analüüse.

213 Lastekaitsealase ennetus-, arendus- ja teavitustegevuse koordineerimine (SKA)

Teenuse eesmärk on parandada lastekaitsealase ennetustöö kvaliteeti. Teenus sisaldab eeskätt laste ja noorte arengu, kaasatuse ja heaolu toetamist perekondades, haridusasutuses, kogukonnas ja ühiskonnas tervikuna. Ennetamine hõlmab last ohustavate olukordade ja sündmuste võimalikult varast märkamist ja neile reageerimist, sealhulgas lapse arengu- ja käitumisprobleemide, kasvukeskkonnas esinevate probleemide ja väärkohtlemise tuvastamist ning lapse heaolu ja arengut soodustavate kaitsetegurite suurendamist. Tulemuste saavutamiseks ennetuses on oluline, et osapooled (riigiasutused, kohalikud omavalitsused, kolmas sektor ja teised ennetusega seotud organisatsioonid) järgiksid ennetustegevustes sarnaseid põhimõtteid nii kitsalt oma valdkonnas kui ka partneritega koostöös.

LasteKS § 15 lõike 1 kohaselt on Sotsiaalkindlustusameti ülesandeks valdkondadeülese lastekaitsealase koostöö ja ennetuse koordineerimine ning sama paragrahvi lõike punkti 1 alusel kohalike omavalitsuste nõustamine lapse heaolu toetavate arengukavade koostamisel, mida viiakse ellu strateegilise nõustamise kaudu ning mille abil tagatakse toimiv lastekaitstesüsteem, mille tulemusena paraneb laste ja perede elukvaliteet. Teenuse tulemusena sisaldavad kohalike omavalitsuste arengukavad laste ja perede heaolu temaatikat ning koostatud on valdkonna analüüs ja tegevuskava, mis sisaldavad ennetustööd toetavaid tõendus- ja teaduspõhiseid tegevusi ning sekkumisi.

214 KOVi lastekaitsealase nõustamise teenus (SKA)

¹² Möödik näitab 0–17-aastaste laste arvu aasta jooksul perest eraldatud laste osakaalu, võimaldades hinnata kohaliku tasandi lastekaitsetöö tõhusust, sh varast abivajaduse märkamist ja perest eraldamist ennetavate meetmete tõhusust (mida vähem lapsi tuleb peredest eraldada, seda tõhusamaks saab lugeda sellekohast lastekaitsetööd).

KOV-i lastekaitsealase nõustamise kaudu pakutakse KOV-idele terviklikku ning analüüsi- ja vajaduspõhist teenust, suurendades sellega kohalikul tasandil lastekaitse võimekust ja teenuste osutamise edukust. Eesmärkide täitmiseks on oluline pakkuda KOV-idele järjepidevat ja sihipärast nõustamist, mis hõlmab kõiki KOV-i lastekaitsealase nõustamise teenuse osi.

LasteKS §15 lõikes 2 nimetatud Sotsiaalkindlustusameti ülesanded:

- rahvusvaheliste üksikjuhtumite vahendamine ning sellealane KOV-ide nõustamine;
- abistamine lastekaitsejuhtumite lahendamisel ning lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel olemasolevate riiklike meetmete seast;
- LasteKS § 15 lõike 3 punktis 5 nimetatud töönõustamise korraldamine KOV-i lastekaitsetöötajatele;
- sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) 130 lõike 3 punktis 5 nimetatud arvamuse andmine lapse vabadust piirava meetme sobivuse kohta.

Oluline osa lastekaitsealasest nõustamisest on ka lastekaitse juhtumikorralduse toetamine ja arendamine ning selleks vajalike tööprotsesside digiteerimine, mida toetatakse ESF2021+ raames.

215 Lastekaitse telefoniteenus (116111) (SKA)

Lastekaitse telefoniteenus hõlmavad endas kompleksteenusena lasteabitelefoni 116111, kadunud laste telefoni 116000 ja spetsialistide ööpäevaringset nõustamist ning teenusega seotud ennetus- ja teavitustegevust.

LasteKS § 27 lõike 2 kohaselt tuleb abivajavast lapsest viivitamata teavitada kohaliku omavalitsuse üksust või helistada lasteabitelefonile 116111. Sama seaduse § 15 lõike 3 punkti 6 kohaselt rakendab Sotsiaalkindlustusamet lapsi ja peresid toetava riikliku meetmena lasteabitelefoni pidamise. Varajase märkamise ja abipakkumise eesmärk on toetada ning abistada last ja perekonda, mis hoiab ära probleemide süvenemise ja kuhjumise, muutes nende lahendamise kokkuvõttes aja- ja ressursisäästlikumaks.

Lasteabitelefon on üle-eestiline ööpäevaringne tasuta telefoni ja interneti teel pakutav nõustamisteenus, kuhu saavad pöörduda nii lapsed kui täiskasvanud ning anda teada abivajavast lapsest. Pöördumise käigus jagatakse nõuandeid ja juhiseid, kuidas olukorras toimida ning kontakte erinevate teenuste ja abi saamise võimaluste kohta. Kui pöördumisest selgub, et lapse heaolu ja turvalisus on ohus, tehakse koostööd kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja, politsei, häirekeskuse ja teiste seotud organisatsioonide spetsialistidega. Lasteabitelefon on üks väheseid teenuseid Eestis, kuhu laps saab iseseisvalt pöörduda sõltumata vanemast, asukohast ja ajast.

Sotsiaalkindlustusamet rakendab lasteabitelefoni kaudu ka LasteKS § 15 lõike 3 punktis 3 kehtestatud meetmena spetsialistidele ööpäevaringset nõustamist abivajava või hädaohus oleva lapse abistamiseks töövälisel ajal, pakkudes lastekaitsealast nõustamist ja tuge. Lasteabitelefon korraldab hädaohus oleva lapse juhtumit seni, kuni kohaliku omavalitsuse üksuse esindaja ei ole kättesaadav, kuid on vajalik kiire lastekaitsetöötaja sekkumine lapse abistamiseks, sh vajaduse korral lapse ajutiselt perest eraldamiseks. Otsuse alusel võib laps jääda perekonnast eraldatuks ning talle määratakse ajutine viibimiskoht, vajaduse korral täpsustatakse suhtluskorda kuni asjaolude äralangemiseni või kuni 72 tunniks alates lapse perekonnast eraldamisest.

Ennetus- ja teavitustegevuse eesmärk on suurendada elanikkonna hulgas varajase märkamise ja reageerimise osakaalu, teadlikkust lasteabitelefonist kui teenusest, aga ka lastega seotud teemadest üldisemalt. Lasteabitelefoni pöördumiste arv on viimastel aastatel olnud kasvutrendis ning üks teenuse osutamisega seotud eesmärk on pöördumiste arvu jätkuv kasv, et tagada ööpäevaringne nõustamine lastega seotud küsimustes ning tugi ja sekkumine abi vajavatele lastele ja peredele.

216 Saatjata alaealise välismaalase, inimkaubanduse või seksuaalkuriteo lapsohvri vastuvõtu, majutamise ja heaolu korraldamise teenus (SKA)

Saatjata alaealiseks välismaalaseks loetakse välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse § 2 lõike 1 ja § 6 lõike 1 tähenduses alla 18-aastast mitte Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi või Šveitsi Konföderatsiooni kodanikku või alla 18-aastast kodakondsuseta isikut, kes saabub või on saanud Eestisse ilma vanema, eestkostja või muu vastutava täisealise isikuta või kes jääb Eestis viibides ilma vanemast, eestkostjast või muust vastutavast täisealisest isikust.

Teenuse sisuks on saatjata alaealisele välismaalasele asendushooldusteenuse osutamine vastavalt väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadusele ja sotsiaalhoolekande seadusele (majutus, toitlustus, tervishoiuteenused, materiaalne abi, psühholoogiline abi, tõlketeenus, muud füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks taastumiseks vajalikud teenused).

217 Lastemajateenus seksuaalselt väärkoheldud lastele (SKA)

2017. aasta jaanuaris käivitus Eestis lastemajateenus, mille raames seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega lapsed saavad ühest kohast ja integreerituna abi ning sotsiaal- ja õiguskaitses. Lastemajateenus on Põhjamaade lastemaja mudeli (Barnahus) ja Barnahusi kvaliteedinõuete alusel loodud riiklik teenus seksuaalselt väärkoheldud ja selle kahtlusega lastele, mille käigus ohvriks langenud lapsed saavad lapsesõbralikku, integreeritud tuge ning kus lapse heaolu nimel töötavad ühise multidistsiplinaarse meeskonnana lastekaitsetöötaja, psühholoog, politseiametnik, kohtuarst ja teised lastega töötavad spetsialistid. Lastemaja mudeli mõte on pakkuda lastele koordineeritud ja tõhusat abi ühe katuse all ning hoida ära lapse taasohvristumist kriminaalmenetluse käigus.

Meede 1.2. Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele

Meetme eesmärk: puudega laste vanemate hoolduskoormus väheneb ja võimalused tööturul osaleda paranevad. Asendushoolduse kvaliteet on paranenud ning laste ja teenuseosutajate heaolu ja toimetulek on tagatud.

Tegevus 1.2.1. Vanemlike oskuste arendamine

Tegevuse eesmärk: laste kasvatamisel nõu ja abi vajavatele lapsevanematele vanemlike oskuste arendamiseks suunatud teenuste kättesaadavuse tagamine ja pakkumise korraldamine.

Oodatav tulemus

Lapsevanemad, kes vajavad laste kasvatamisel nõu ja abi, saavad õigel ajal vajalikku tuge vanemluskoolituste või muude vanemlust toetavate teenuste näol. Lahku läinud vanematel on lapse elukorraldust puudutavates küsimustes võimalik kokkuleppele jõuda perelepitaja abiga.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Tervise Arengu Instituut ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtaase	Sihttaase 2022	Sihttaase 2023	Sihttaase 2024	Sihttaase 2025
Lapsevanemad, kes tunnevad, et vajaksid nõu ja abi, ent ei tea, kuhu või kelle poole pöörduda või ei söanda kellegi poole pöörduda	53% (2018. a)	langeb	langeb	langeb	langeb

Allikas: Laste õiguste ja vanemluse uuring, Praxis					
Laste kehalise karistamise aktsepteerimine vanemate poolt	42% (2018. a)	langeb	langeb	langeb	langeb
Allikas: Laste õiguste ja vanemluse uuring, Praxis					

134 Vanemlike oskuste arendamine (TAI)

Lapsevanematele pakutakse tõenduspõhise vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ koolitusi, mis hõlmavad 2–8-aastaste laste vanematele suunatud põhiprogrammi (*Parent Basic Preschool*) ja 4–12-aastaste laste vanematele suunatud jätkuprogrammi (*Advanced Parent*). Vanemlusprogramm kohandati Eesti oludele Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ projekti raames. Selle eesmärk on arendada vanemate vanemlike oskusi, et ennetada ja vähendada laste väärkohtlemist ja vaimse tervise probleeme. Programmi pakutakse nii eesti kui vene keeles. TAI toetab kohalikke omavalitsusi koolituste läbiviimise kulude katmisel. Lisaks kaetakse grupijuhtide väljaõppe ja programmi arendaja poolt ette nähtud supervisioonide korraldamise, materjalide trükkimise, andmete kogumise ja analüüsi tegemise kulud ning TAI poolt programmi haldamise ja kvaliteedi kontrollimisega seotud tööjõukulud.

2021. aasta sügiseks on vanemlusprogrammi rakendanud 68 kohalikku omavalitsust, kellest enamik rakendab programmi vähemalt üks kord aastas. Huvi programmi koolituste vastu on iga aastaga kasvanud nii kohalike omavalitsuste kui sihtrühma lapsevanemate seas. Programmi viivad ellu 96 grupijuhti, kes on läbinud vanemlusprogrammi väljaõppe. Nendest viis grupijuhti on tunnustatud grupijuhi sertifikaadiga ja neist neli on läbinud *peer-coach*'i väljaõppe, mis võimaldab neil pakkuda supervisiooni alustavatele ja väiksema kogemusega grupijuhtidele. Alates 2022. aastast on plaanis *peer-coach*'ide väljaõppe läbida veel 2–3 grupijuhil. Lisaks on ajavahemikus 2022–2025 üks grupijuht läbimas programmi mentori väljaõpet, et seejärel oleks Eestis võimalik korraldada uute grupijuhtide väljaõpet ja supervisiooni kohaliku mentori poolt.

Sihtrühma laiemaks teavitamiseks vanemahariduse olulisusest on ajavahemikus 2016–2020 korraldatud kolm sotsiaalkampaaniat positiivse vanemluse teemal. Teavitustöö vanemaharidusest ja positiivset vanemlust järgivatest kasvatusmeetoditest on jätkuv protsess, et suurendada lapsevanemate teadlikkust lapsevanema rollist laste arengu toetamisel ja oskusi positiivse vanemluse kasvatusmeetodite kasutamisel.

Olulisemad tegevuseesmärgid programmiperioodiks on: jätkata ja ühtlustada programmi „Imelised aastad“ rakendamist kohalikes omavalitsustes üle Eesti fookusega regulaarsusel ja jätkusuutlikkusel (koostöös Sotsiaalkindlustusametiga); jätkata teavitustööd, et vanemlusprogramm oleks regulaarselt kättesaadav lapsevanematele kõikjal üle Eesti ja lapsevanemad oleksid motiveeritud oma vanemlike oskusi arendama; jätkata koostöös laste ja noorte vaimse tervise keskustega vanemlusprogrammi pakkumist keskustes ravil olevate laste vanematele; alustada ja laiendada programmi „Imelised aastad“ jätkuprogrammi kohalikes omavalitsustes; teha alusanalüüs sobiva teenuse/programmi valikuks 0–2-aastaste laste vanematele; töötada välja vanemahariduse täiendkoolituse kava lastega ja/või peredega töötavatele spetsialistidele (nt lastekaitse- ja noorsootööspetsialistid, õpetajad, tervisedendajad), mida rakendada kõrgkoolides ja täiendkoolituse programmides.

291 Perelepituse süsteemi arendamine (SKA)

Perelepitusseadus, millega reguleeritakse riikliku perelepitusteenuse ja lepitusmenetluse korraldamise aluseid, on planeeritud jõustuma 1. septembril 2022. Laste heaolu tagamiseks on oluline, et vanemate lahkumineku korral oleks lapsevanematel võimalik lapse elukorraldusega seotud küsimustes sõlmida kokkuleppeid nii kohtuväliselt kui ka varajases faasis kohtumenetluses. Perelepitusseaduse eesmärk on luua riiklik perelepitusteenus, mis võimaldaks

vanematel selliseid kokkuleppeid sõlmida. Perelepitus aitab lapsevanematel teha parimad võimalikud kokkulepped nende laste arenguvajadustest lähtuvalt. Lisaks aitab perelepitus lastel vanemate lahkuminekuga kergemini toime tulla. Perelepitus toimub kõigile osapooltele emotsionaalselt ja füüsiliselt turvalises keskkonnas.

Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide programmi raames viiakse ellu toetavaid tegevusi riikliku perelepitusteenuse rakendamiseks. 2021. aastal alustati perelepitajate koolitamisega. 2021. aasta septembris algas katseprojekt, mille raames pakutakse peredele tasuta perelepitusteenust 15 kohalikus omavalitsuses. Olulisemad tegevuseesmärgid 2022. aastaks on perelepituskoolituste täiendusmodulite väljatöötamine ja rakendamine, lähisuhtevägivalla ohvritest teenusevajajatele lisateenuse kujundamine, teise ja kolmanda koolitusgrupi elluviimine ning perelepitusseaduse rakendamisel teenuse täiemahuline käivitamine.

Tegevus 1.2.2. Riskikäitumisega noorte toetamine

Tegevuse eesmärk: suure abivajadusega ning õigusrikkumisi toime pannud lastele teenuste kättesaadavuse tagamine ja pakkumise korraldamine.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
14–17-aastaste kuriteos kahtlustatavate suhtarv 10 000 samaealise inimese kohta <i>Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, Statistikaamet</i>	126 (2019. a)	väheneb	Väheneb	väheneb	väheneb

223 Kinnise lasteasutuse teenus (SKA)

Kinnine lasteasutus pakub ajutist ööpäevaringset tuge ja turvalisust noortele, kelle käitumine seab tugevalt ohtu nende enda või teiste elu, arengu ja/või tervise ning seetõttu on vajadus piirata nende vabadust. Kuivõrd kinnise lasteasutuse teenuse raames piiratakse lapse liikumisvabadust, on tegu ühe intensiivsema ja vabadust piiravama abinõuga, mille kohta saab otsuse teha ainult kohus.

Järgnevatel aastatel on plaanis rakendada ühtne riskide ja vajaduste hindamise süsteem riskikäitumisega lastele ja noortele, töötada välja suure abivajadusega lastele suunatud statsionaarse rehabilitatsiooniteenuse ja jätkutoe korraldusmudel.

224 Taastava õiguse teenus lastele ja noortele (SKA)

Taastaval õigusel põhinevad sekkumised on kättesaadavad konfliktidesse ja õigusrikkumistesse sattunud lastele ja noortele ning traumeerivatest sündmustest puudutatud kogukondadele. Taastava õiguse protsessis osalenute hinnangul on kogetu nende jaoks turvaline, õiglane ja positiivseid muutusi toov. Taastava õiguse rakendamine suurendab kannatanute heaolu ja vähendab vajadust karistava õiguse kasutamiseks. Lastel ja noortega töötavad spetsialistid on teadlikud taastava õiguse teenustest ning kasutavad taastava õiguse põhimõtteid oma töös.

Ohvriabi on taastava õiguse kompetentsikeskus, mis vastutab vabatahtlike ja teiste taastavat õigust rakendavate spetsialistide väljaõppe eest ning toetab teenuste kvaliteedi tagamist.

232 Mitmedimensiooniline pereteraapia (MDFT) (SKA)

Mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT – *Multidimensional Family Therapy*) on tõenduspõhine perekeskne programm tõsise riskikäitumise ja mitmekülgse abivajadusega noortele ja nende

peredele. Teenust pakutakse aastas kuni 250 lapsele. Tegemist on mitmetasandilise intensiivse sekkumisega, teraapias tegeletakse lisaks lapsele ka vanemate ja pereväliste osapooltega, kes lapsega tihedalt kokku puutuvad (nt kool, sõbrad). MDFT programm on mõeldud 11–18-aastastele noortele, kelle puhul esineb õigusrikkumisi, sõltuvusainete kuritarvitamist, hälbivat käitumist, koolikohustuse mittetäitmist, pereprobleeme. MDFT programmi pakuvad noortele ja nende peredele Sotsiaalkindlustusameti terapeudid. Teraapias tegeletakse korraga nelja sihtrühmaga: laps/nooruk, vanem, pere ja pereväline keskkond (nt kool, sõbrad). Teraapia on pikaajaline, ühe perega tegeletakse keskmiselt 4–6 kuud, kohtumised toimuvad igal nädalal perele sobivas kohas (sh kodus).

Tegevus 1.2.3. Puudega laste toetamine

Tegevuse eesmärk: suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega lastele kvaliteetsete tugiteenuste kättesaadavuse tagamine.

Oodatav tulemus

Tagatud on suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste kättesaadavus. Teenuste kättesaadavuse paranemine ja ühtse tugisüsteemi loomine vähendab puudega laste vanemate hoolduskoormust ning tagab paremad võimalused osaleda tööturul.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
<p>Nende puudega laste vanemate või peamiste hooldajate osakaal, kes ütlevad, et pole saanud kasutada üldse või piisavalt sotsiaalteenust või sotsiaalteenuseid, kuid vajaksid neid oma puudega lapse jaoks või vajaksid enam¹³</p> <p><i>Allikas: Puuetega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring</i></p>	30% (2017. a)	langeb	langeb	langeb	langeb
<p>Nende lapsevanemate osakaal, kes 6 kuud pärast lapsehoiu ja/või puudega laste tugiteenuse saamise algust on tööturul</p> <p><i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i></p>	74,65% (2018. a)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb

55 Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühitamise soodustamine (SoM)

Puudega laste tugiteenuste pakkumine võimaldab lapsevanematel suunduda tööturule või seal osaleda. Puudega laste tugiteenuste pakkumist ja arendamist koordineerib Sotsiaalministeerium, puudega laste tugiteenuste pakkumist suunab Sotsiaalkindlustusamet. Toetuse andmise tingimuste (TAT) perioodi lõpus plaanitakse tugiteenuste mõju ja tulemuslikkuse väljaselgitamiseks teha puudega laste tugisüsteemi kohta järelanalüüs. Töötavate lapsevanemate töö ja pereelu ühitamist soodustab ka tööandjate kaasamine peresõbraliku tööandja märgise programmi. Peresõbraliku tööandja märgist omav tööandja on tunnustatud kui tööandja, kes on

¹³ Möödik näitab nende puudega laste vanemate (peamiste hooldajate) osakaalu, kelle hinnangul on nad viimase aasta jooksul vajanud teatud sotsiaalteenuseid oma puudega lapse jaoks, kuid pole neid saanud üldse või piisaval määral. Indikaator näitab seega katmata vajadust sotsiaalteenuste osas puudega lastele ja nende peredele.

edukalt oma organisatsioonikultuuri juurutanud töötaja- ja peresõbralikke meetodeid. Märglise saanud tööandja annab töötajale kindluse, et selles organisatsioonis väärtustatakse töötajat ning hinnatakse tema vajadusi hoida tasakaalu töö ja pereelu vahel. Teenust rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ vahenditest.

218 Puudega laste tugiteenuste arendamise ja pakkumise teenus (SKA)

Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest (TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“) tegeletakse suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) pakkumise arendamisega, võimaldades seeläbi vähendada vanemate hoolduskoormust ja takistusi tööhõives osaleda. Sotsiaalkindlustusamet koordineerib tugiteenuste üle-eestilist pakkumist ja töötab ühtse teenusesüsteemi väljaarendamiseks, et teenuste kättesaadavust pakkuda ja parandada. Sotsiaalkindlustusameti regionaalsed koordinaatorid tegelevad kohaliku omavalitsuse ja lapsevanemate nõustamise, info jagamise ja võrgustikutööga.

ESFi TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ raames tegeletakse suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) pakkumise arendamisega, võimaldades seeläbi vähendada vanemate hoolduskoormust ja takistusi tööhõives osaleda. Alates 2021. aastast mindi üle kohalike omavalitsuste rolli suurendavale tugiteenuste korraldamise süsteemile. Sotsiaalteenuste osutamine on kohaliku omavalitsuse kohustus. Kohalike omavalitsuste võimekus tagada teenuseid vajalikus mahus on aga piirkonniti erinev. Rahastuse suurendamisele lisaks nõustab ja võimestab SKA kohalikke omavalitsusi, et puudega lapsed saaksid kõik vajalikud teenused elukohajärgselt ning neid ei peaks taotlema korraga mitmest asutusest. SKA jääb teenuste osutamist koordineerima, kuid SKA koordinaatorid ei hinda ise laste abi- ja teenusevajadust ega otsusta, mis teenuseid peaks laps saama, vaid seda teevad ainult KOVide spetsialistid. Vajaduse korral osalevad koordinaatorid võrgustiku kohtumistel või aitavad neid korraldada.

219 Erivajadustega laste rehabilitatsiooniteenus (SKA)

Lastele suunatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärk on toetada laste eakohast arengut ja toimetulekut, soodustada haridusasutuses õppimist ning suhtlemist oma eakaaslastega. Abivajava lapse puhul on eesmärgiks ka ennetada riski- ja rikkumiskäitumise kujunemist ja süvenemist. Praegu ei ole kahjuks võimalik pakkuda sihtrühmale igas maakonnas kõiki vajalikke rehabilitatsiooniteenuseid, kuna puuduvad vajalikud ressursid. Sotsiaalhoolekande seaduse § 59 lõige 1 näeb ette, et teenust on õigus saada lapsel, kellel on puue puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 2 tähenduses, ning alla 18-aastasel lapsel, kelle KOV on tunnistanud abivajavaks lapseks lastekaitseseaduse tähenduses ja kellel on tuvastatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse vajadus (abivajavaks tunnistatud lapsel ei pea olema tuvastatud puuet). 2020. aastal suunati rehabilitatsiooniteenust saama kokku 3385 puudega või puuet taotlevat 0–15-aastast last ja 245 KOVi poolt abivajavaks lapseks tunnistatud alla 18-aastast last. Riik võimaldab kuni 16-aastastele puudega lastele ja suure abivajadusega kuni 18-aastastele lastele kalendriaastas kuni 2580 euro ulatuses sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust. Samuti pakutakse teenuse raames raske ja sügava puudega lastele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust ning viiakse ellu nende hooldajatega seotud tegevusi. Teenuseid osutatakse nii individuaalselt kui grupis (v.a arsti teenus, mida osutatakse ainult individuaalselt). Teenust rahastatakse osaliselt ESFi TAT „Sotsiaalse rehabilitatsiooni pakkumine töövõimereformi sihtrühmale ning raske ja sügava puudega 0–15-aastastele lastele“ vahenditest. TAT raames osutatakse sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust lastele, kellel esineb raske nägemispuue, psüühikahäire (v.a vaimupuue), vaimupuue, sügav kuulmispuue, liikumispuue, liitpuue või mõni muu puue.

220 Erivajadustega laste abivahenditeenus (SKA)

Teenuse sisu on toetada erivajadusega lastele abivahendi soetamist ja kaugtölketeenuse osutamist kuulmispuudega lastele.

Abivahend on toode või vahend, mille abil on võimalik ennetada tekkinud või kaasasündinud kahjustuse või puude süvenemist, kompenseerida kahjustusest või puudest tingitud funktsioonihäiret, parandada või säilitada lapse füüsilist ja sotsiaalset iseseisvust ning tegevus- ja töövõimet. Abivahendeid võimaldatakse vastavalt sotsiaalkaitseministri määrusega kehtestatud abivahendite loetelule. Samuti võimaldatakse teenuse raames taotleda erimenetluse korras abivahendeid, mis eelnimetatud määruse loetellu ei kuulu või ületavad loetelus kehtestatud tingimusi. Abivahendite teenust korraldab (sh lastele) Sotsiaalkindlustusamet.

Kaugtölketeenus on kuni 2022. aasta lõpuni rahastatud täies mahus ESFi vahenditest. Kaugtölketeenusega tagatakse 7–15-aastastele lastele võrdsemad võimalused igapäevaelus osaleda ning laste teenuse kasutamine (ja seeläbi iseseisvuse arenemine) aitab lapsevanematel tööelus aktiivsemana püsida. Lisaks teenuse osutamisele tegeleb Sotsiaalkindlustusamet ka teenuse arendamisega (teenuse tagamine ja uue teenuseplatvormi väljatöötamine) ja teenuse kvaliteedi parandamisega (koolitused tõlkidele ja infotunnid sihtrühmale).

Tegevusega 1.2.3 „Puudega laste toetamine“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest.

Eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarvest vahendeid raske ja sügava puudega laste lapsehoiuteenuseks.

Raske ja sügava puudega laste tugiteenuseid korraldavad sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt kohalikud omavalitsused, kes saavad selle ülesande täitmiseks riigieelarvest toetust. Riik eraldab kohalikele omavalitsustele toetusfondi kaudu raske ja sügava puudega laste tugiteenusteks igal aastal 2 650 000 eurot. Kohaliku omavalitsuse üksus saab toetust kasutada raske ja sügava puudega laste lapsehoiu-, tugiisiku-, sotsiaaltranspordi- või muudeks sotsiaalteenusteks, mis aitavad vähendada raske ja sügava puudega lapse perekonna hoolduskoormust või puudest tulenevat lisavajadust.

Lisaks toetusfondi vahenditele on kohalikel omavalitsustel raske ja sügava puudega laste tugiteenuste (tugiisikuteenus, lapsehoiuteenus ja toetava teenusena transporditeenus) tagamiseks kasutada ka ESFi vahendid (TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“). ESFi vahenditest on kohalikele omavalitsustele eraldatud aastateks 2021–2022 toetust kogumahuks 13 600 000 eurot.

Tegevus 1.2.4. Asendushooldus ja perepõhine asendushooldus

Tegevuse eesmärk: asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja perepõhise asendushoolduse edendamine.

Oodatav tulemus

Asendushoolduse pakkujad on asjakohaselt ette valmistatud ja toetatud, et pakkuda vanemlikust hoolest ilma jäänud lastele nende vajadustele vastavat kvaliteetset hooldust eelkõige perepõhistel asendushoolduse vormidel. Elluastuvad noored on ette valmistatud ja toetatud iseseisvasse ellu astumisel.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet ja Tervise Arengu Instituut.

Möödik	Algtaase	Sihhtaase 2022	Sihhtaase 2023	Sihhtaase 2024	Sihhtaase 2025
Mitteinstitutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste osakaal kõigist asendushooldusele paigutatud lastest ¹⁴ <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	65% (2020. a)	68%	69%	70%	70%

56 Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine (SoM)

Teenuse raames suunab ja koordineerib Sotsiaalministeerium asendushoolduse tugiteenuste ja koolituste pakkumist, võttes arvesse asendushoolduses toimuvaid muutusi. Tegevuste tulemuslikkuse väljaselgitamiseks ning tegevuste jätkamise planeerimiseks peale TAT lõppu tehakse tegevuste lõpphindamised. Asendushooldusteenuseid arendatakse ja osutatakse ESFi TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ vahenditest.

295 Asendushoolduse korraldamise ja arendamise teenus (SKA)

Lastekaitse korraldamise rakenduslikud ülesanded on LasteKS §-ga 15 antud Sotsiaalkindlustusametile. LasteKS § 15 lõike 3 kohaselt on Sotsiaalkindlustusameti ülesanneteks: riigisisese ja rahvusvahelise lapsendamise korraldamine ning rahvusvahelise lapsendamise komisjoni teenindamine; hooldusperede sobivuse hindamine ja hooldusperede ettevalmistamisega seotud toimingute tegemine; lastekaitsealase teavitustegevuse korraldamine ning lõike 1 punkti 4 kohaselt kohaliku omavalitsuse üksuse toetamine lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel olemasolevate riiklike meetmete hulgast. Teenuse raames tagatakse muu hulgas lapsendajate ja hooldusperede ettevalmistamine ja hindamine ning registri pidamine. Samuti tagatakse riigisisese ja piiriülese lapsendamise korraldamine.

Lisaks seadusest tulenevatele ülesannetele on teenuse eesmärk arendada asendus- ja järelhooldust ning parandada teenuse kvaliteeti. Teenust viiakse ellu ESFi TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ raames. Tegevuse raames tagatakse teavitustöö uute perede leidmiseks ning teadlikkuse suurendamiseks valdkonnast, pere- ja asutusepõhise teenuse osutajatele tugiteenuste pakkumine ja arendamine ning asendushoolduselt elluastuvate noorte toetamise planeerimine. Samuti arendatakse ja katsetatakse kutselise erihoolduspere teenust.

136 Asendushooldusspetsialistide ja -perede pädevuse suurendamine (TAI)

Tervise Arengu Instituut korraldab täiendkoolitusi last vahetult kasvatavatele isikutele, st kasvatajatele, perevanematele, hooldus-, eestkostepere- ja lapsendajaperedele ning pakub ja töötab välja koolitusi asenduskodude juhtidele ja võrgustikuliikmetele. Täienduskoolituste pakkumiseks teeb TAI koolitusvajaduse analüüsi. Tegevusi rahastatakse nii riigieelarvest kui ESFi vahenditest, et tagada ühetaoline ettevalmistus ja tugi last vahetult kasvatavatele isikutele.

Tegevusega 1.2.4 „Asendushooldus ja perepõhine asendushooldus“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest.

Eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarve toetusfondist asendus- ja järelhooldusteenuse toetust, mida nad saavad kasutada asendus- ja järelhooldusteenuste osutamiseks, korraldamiseks ja hooldusperede toetamiseks.

¹⁴ Möödik näitab kui suur osakaal asendushooldusel viibivatest lastest on perepõhisel ehk mitteinstitutsionaalsel asendushooldusel (perekonnas hooldamisel ja eestkosteperes), perepõhist asendushooldust loetakse lapse heaolu ja arengut paremini toetavaks kui asutusepõhist institutsionaalset hooldust (asenduskoduteenus). Kavandatavatest poliitikamuudatustest lähtuvalt on ette näha indikaatori muutust, kui võrd asendushooldusvormid alates 2018. aastast muutuvad (tekib juurde perepõhine asendushooldusvorm perekodu, mis kasvab välja peresarnasest asenduskoduteenusest).

Asendus- ja järelhooldusteenus on 2018. aastast kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatavad sotsiaalteenused, mille eesmärk on pika- või lühiajaline lapse heaolu ja õiguste tagamine, lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine, lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena ning täisealiste asendushooldusel viibinud isikute iseseisva toimetuleku ja õpingute toetamine.

01.01.2018 jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, mis puudutavad asendus- ja järelhooldusteenust ning selle korraldamise ja rahastamise süsteemi. Muudatused lähtusid vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika rohelises raamatus käsitletud probleemidest ja väljapakutud lahendustest. Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat nägi ette kolm eesmärki, mida muudatusega saavutada püütakse: suurendada perepõhise asendushoolduse osatähtsust, parandada asendushoolduse kvaliteeti tervikuna ning tõhustada asendushoolduselt elluastumise ettevalmistust ja järelhooldust.

Perepõhise asendushoolduse osatähtsuse suurendamiseks loodi asendushoolduse rahastamise skeem, mis motiveerib laste paigutamist pigem hooldusperre kui asutusse. Seadusemuudatusega sätestati kvaliteedipõhimõtted, mida iga teenuseosutaja peab sotsiaalteenust osutades järgima. Samuti parandab teenuse kvaliteeti ja lihtsustab kohalike omavalitsuste tööd lapsele sobiva pere leidmisel 2018. aastal loodud hooldusperede register, kuhu SKA kannab ühetaoliselt ettevalmistatud ja hinnatud hoolduspered.

Asendushoolduselt elluastujatele loodi alates 2018. aastast uus järelhooldusteenus, mida on õigus saada eelnevalt asendushooldusel viibinud õppivatel noortel kuni 25-aastaseks saamiseni. Uus regulatsioon kohtleb võrdselt noori, kes on saanud asendushooldusteenust erinevatel viisidel ning aitab luua noorele soodsad ja paindlikud tingimused edasi õppimiseks, pannes kohalikele omavalitsustele kohustuse pakkuda noorele eluaset, isiklike kulude katmist ja vajaduspõhiseid tugiteenuseid või toetusi. Nimetatud teenuse puhul on oluline arvestada iga noore individuaalsete vajadustega ja seeläbi pakkuda talle parimat teenust.

Asendus- ja järelhooldusteenuse finantseerimise aluseks on sotsiaalhoolekande seaduse § 156 lõige 3⁴. Vahendid jaotatakse kohalike omavalitsuste vahel asendus- ja järelhooldusel olevate laste arvu alusel.

Teenuse kvaliteedi ja asendushooldusel viibivate laste heaolu parandamiseks jõustus 2020. aastal muudatus, millega vähendati asendus- ja perekodus asendushooldusel olevate laste maksimaalset arvu ühes peres kaheksalt lapselt kuuele lapsele. 2020. aasta juulikuust kahekordistati hooldusperede minimaalse toetamise kohustust – ühe lapse hooldamisel tuleb kohalikel omavalitsustel hooldusperet toetada iga kuu vähemalt poole töötasu alammäära ulatuses. 01.04.2021 jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, millega parandati perevanemate sotsiaalseid garantiisid ning muudeti paindlikumaks järelhooldusteenust vajavate noorte abistamine. Alates 2022. aastast lõpetab Sotsiaalkindlustusamet varem ESFi vahendite toel pakutud tugiisikuteenuse korraldamise asendushoolduselt lahkuvatele noortele ning teenust pakuvad edasi kohalikud omavalitsused kas eraldi või osana järelhooldusteenusest, vastavalt noore hinnatud vajadustele.

Meede 1.3. Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitsesüsteem

Meetme eesmärk: tagatud on perede materiaalne kindlustatus ning töö- ja pereelu ühitamine, mis läbi paranevad laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaated.

Tegevus 1.3.1. Hüvitised ja toetused lastele ja peredele

Tegevuse eesmärk: õigeaegne ja seadustega kooskõlas hüvitiste ja toetuste väljamaksmine lastele ja peredele elukvaliteedi säilitamiseks või parandamiseks.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Peretoetuste ja vanemahüvitise mõju 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse vähendamisele, %¹⁵ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	64% (2019. a)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Meeste osakaal isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitis (esmakordsed määramised), %¹⁶ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	17,2 (2020)	21,9%	23,9%	24,9%	24,9%

203 Elatisabi (SKA)

Elatisabi on toetus lapse eest üksi last kasvatavale vanemale juhul, kui lapse teine vanem ei osale lapse kasvatamise protsessis. Elatisabi maksmise aluseks on perehüvitiste seaduse (PHS) 4. peatükk. Alates 01.01.2017 kehtiva PHS-i alusel on õigus elatisabile alaealisel lapsel, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust või ei tee seda nõutavas ulatuses. Elatisabi makstakse vanemale, kes taotleb kohtult elatise väljamõistmist. Kohtumenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on 100 eurot kalendrikuus. Kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse 150 päeva eest lapse elatise nõude maksekäsu kiirmenetluse korral kohtu makseettepaneku määrase või hagi tagamise määrase tegemisest arvates. Täitemenetlusaegset elatisabi makstakse elatist väljamõistva kohtulahendi või kohtulahendiga võrdsustatud haldusorgani otsuse alusel. Täitemenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on kuni 100 eurot kalendrikuus ja selle maksmise aluseks on võlgniku makstud elatise summa.

204 Vanemahüvitis (SKA)

Vanemahüvitis on rahaline hüvitis lapse sündimisel. Hüvitise maksmise aluseks on perehüvitiste seadus (PHS). Kulud vanemahüvitisele suurenevad keskmise hüvitise tõusu ja uute hüvitise liikide tõttu. Vanemahüvitise eesmärk on tagada asendussissetulek isikule, kes kasvatab alla kolmeaastast last ning soodustada töö ja pereelu ühitamist. Isikule, kes tulu ei ole saanud, tagatakse seadusega fikseeritud hüvitise määra suurune sissetulek.

Vanemahüvitise ja sünnitushüvitise vahe hüvitatakse üks kord koos vanemahüvitise väljamaksega. Alates 01.07.2020 lisandus uue vanemahüvitise liigina isa täiendav vanemahüvitis.

Vanemahüvitise liigid alates 01.04.2022 on: ema vanemahüvitis, isa vanemahüvitis, jagatav vanemahüvitis ja lapsendaja vanemahüvitis.

205 Lapsevanema pensioni- ja ravikindlustuskaitse (SKA)

Teenus hõlmab sotsiaalmaksu makset alla 3-aastast last hooldavale vanemale ning eraldi kogumispensionide fondi alla 3-aastast last kasvatava vanema eest. Täiendava sissemakse tegemine II pensionisambasse (KOPS) kuni 3-aastast last kasvatava vanema eest toimub kogumispensionide seaduse alusel. Sissemakse suuruseks on 4% Eesti keskmisest

¹⁵ Möödik näitab osakaalu, mille võrra on 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr väiksem siireteta (peretoetused ja vanemahüvitis) absoluutse vaesuse määrast.

¹⁶ Möödik näitab meeste osakaalu isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitist (esmakordsed määramised).

sotsiaalmaksuga maksustatavast ühe kalendrikuu tulust. Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu arvutab ning sissemaksid teeb Sotsiaalkindlustusamet. Riigipoolse sotsiaalmaksu tasumine toimub sotsiaalmaksu seaduse alusel. Alla 3-aastase lapse kasvatamisega seoses makstakse sotsiaalmaksu kuumääralt, mis kehtestatakse eelarveaastaks riigieelarvega. Riigieelarvega kehtestatav kuumäär ei või olla väiksem kui eelarveaastale eelnenud aasta 1. juulil kehtinud Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäär.

206 Peretoetused (SKA)

Peretoetused on riigieelarvest Sotsiaalministeeriumi eelarve kaudu finantseeritavad rahalised hüvitised, mida makstakse lastega perede heaolu tagamiseks. Peretoetuste eesmärk on tagada lastega peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine.

Peretoetused on rahalised hüvitised, mis jagunevad ühekordseteks hüvitisteks ja perioodilisteks hüvitisteks.

Ühekordsed hüvitised on:

- sünnitoetus;
- lapsendamistoetus.

Perioodiliselt makstavaid hüvitisi on seitse ning neid makstakse üks kord kuus jooksva kalendrikuu eest (hüvitisele õiguse lõppemisel makstakse seda kalendrikuu lõpuni):

- lapsetoetus;
- lapsehooldustasu (uusi ei määrata enam alates 01.09.2019, üleminekusätte alusel varem määratud hüvitist makstakse kuni 31.08.2024);
- üksikvanema lapse toetus;
- eestkostetava lapse toetus;
- lasterikka pere toetus;
- ajateenija või asendusteenistuja lapse toetus;
- kolmikute ja enamaarvuliste mitmike toetus (alates 01.03.2018).

Peretoetuste maksmise aluseks on perehüvitiste seadus (PHS). Hüvitise suurus on seadusega kindlaks määratud summad.

Makstava peretoetuse suurus sõltub perekonnas kasvavate laste arvust, laste vanusest ning teatud vanuses lastel õppimisest. Oluline on see, et inimesed ei kaotaks oma õigusi perehüvitisele Euroopa Liidu ja Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriikides elades, töötades või sinna Eestist elama või tööle asudes.

Riik, kes vastutab sotsiaalkindlustuskaitse, sealhulgas ka perehüvitiste maksmise eest, sõltub sellest, kus riigis isik või pereliige töötab/elab, kuid ei sõltu isiku või pereliikme kodakondsusest.

Eestis makstavaid perehüvitisi võrreldakse teiste riikide samaliigiliste hüvitistega. Samal ajal ei ole lubatud maksta ühe ja sama lapse eest kahe riigi perehüvitisi täies mahus

207 Lapsepuhkuste tasu (SKA)

Lapsepuhkuse tasu hõlmab lapse toitmise vaheaja tasu, isapuhkuse tasu, täiendavaid lapsepuhkuse päevi. Lapsepuhkuse tasu maksmise aluseks on töölepingu seadus. Riik maksab vastavalt taotlusele emale, isale, hoolduspere vanemale või eestkostjale puhkusetasu 3–6 tööpäeva sõltuvalt kuni 14-aastaste laste arvust peres. Alates 2013. aastast hüvitatakse täiendavad lapsepuhkuse päevad alampalga alusel. Prognoositav saajate arv 2022. aastal on 53 550. Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 10 lõike 5 alusel tasutakse riigieelarvest vaheajad töös kuni 1,5-aastase lapse toitmiseks keskmise töötasu ulatuses.

Alates 01.04.2022 on lapsepuhkusele õigus mõlemal vanemal kümme tööpäeva ühe lapse kohta kuni lapse 14-aastaseks saamiseni, kuid mitme lapse kohta kokku kõige rohkem 30 kalendripäeva ühes kalendriaastas. Lapsepuhkuse eest on õigus saada hüvitist, mille ühe kalendripäeva suurus on 50% protsenti perehüvitiste seaduse alusel arvatud ühe kalendripäeva vanemahüvitise suuruselt.

211 Puudega lapse sotsiaaltoetus (SKA)

Toetuse maksmise aluseks on puudega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks riigieelarve seadusega kehtestatud puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. Toetuse suurus sõltub puude raskusastmest ning see arvutatakse puudega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud protsendina sotsiaaltoetuse määrast. Puudega lapse igakuine toetus on vahemikus 138–241 eurot.

212 Puudega lapse vanema lisapuhkepäevade tasu (SKA)

Lisapuhkepäevade tasu maksmise aluseks on töölepingu seaduse § 63, mille alusel tasutakse puudega lapse vanema, hooldaja või eestkostja igakuise tasulise puhkepäeva kulud keskmise töötasu ulatuses.

Programmi eelarve

Eelarve jaotus	Programmi tegevus	Teenus	Vastutaja	Meede / Aasta			
				Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitstesüsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu			
				2022	2023	2024	2025
KULUD	Kokku:			4 203 992	3 598 962	3 593 513	3 592 465
	Laste ja pere valdkonna arendamine	Programmi tegevus kokku:		1 229 505	1 022 754	1 019 857	1 021 636
		Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine	SOM	1 229 505	1 022 754	1 019 857	1 021 636
	Toimiv lastekaitstesüsteem	Programmi tegevus kokku:		2 974 486	2 576 208	2 573 656	2 570 829
		KOV-i lastekaitsealase nõustamise teenus	SKA	689 953	514 596	513 919	513 816
		Lastekaitse telefoniteenus (116111)	SKA	782 276	595 420	594 845	594 742
		Lastekaitsealase ennetus-, arendus- ja teavitustegevuse koordineerimine	SKA	572 445	548 395	547 749	547 645
		Lastekaitsetöötajate pädevuse suurendamine	TAI	122 937	128 569	128 550	128 455
		Lastemajateenus seksuaalselt väärkoheldud lastele	SKA	663 347	649 863	649 362	646 982
		Saatjata alaealise välismaalase, inimkaubanduse või seksuaalkuriteo lapsohvri vastuvõtu, majutamise ja heaolu korraldamise teenus	SKA	143 528	139 364	139 231	139 188

Eelarve jaotus	Programmi tegevus	Teenus	Vastutaja	Meede / Aasta			
				Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele			
				2022	2023	2024	2025
KULUD	Kokku:			23 561 588	16 696 812	16 746 012	16 767 503
	Asendushooldus ja perepõhine asendushooldus	Programmi tegevus kokku:		1 722 586	608 639	578 642	578 363
		Asendushoolduse korraldamise ja arendamise teenus	SKA	1 095 400	429 486	428 930	428 827
		Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine	SoM	51 234	29 405		
		Asendushooldusspetsialistide ja -perede pädevuse suurendamine	TAI	575 952	149 748	149 712	149 535
	Puudega laste toetamine	Programmi tegevus kokku:		17 155 736	11 081 021	11 059 019	11 075 663
		Erivajadustega laste abivahenditeenus	SKA	2 116 002	2 124 512	2 133 132	2 150 048
		Erivajadustega laste rehabilitatsiooniteenus	SKA	8 475 668	8 592 575	8 591 788	8 591 619
		Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühitamise soodustamine	SoM	203 234	29 405		
		Puudega laste tugiteenuste arendamise ja pakkumise teenus	SKA	6 360 832	334 528	334 099	333 996
	Riskikäitumisega noorte toetamine	Programmi tegevus kokku:		3 085 541	2 684 494	2 610 799	2 610 672
		Kinnise lasteasutuse teenus	SKA	1 493 484	1 236 645	1 163 926	1 163 884
		Mitmedimensiooniline pereteraapia	SKA	1 380 682	1 344 756	1 343 911	1 343 868
		Taastava õiguse teenus lastele ja noortele	SKA	211 375	103 093	102 962	102 920
	Vanemlike oskuste arendamine	Programmi tegevus kokku:		1 597 726	2 322 657	2 497 551	2 502 806
		Perelepituse süsteemi arendamine	SKA	772 876	1 501 703	1 676 658	1 682 156
		Vanemlike oskuste arendamine	TAI	824 850	820 954	820 893	820 649

Eelarve jaotus	Programmi tegevus	Teenus	Vastutaja	Meede / Aasta				
				Eestis on perele adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitsesüsteem				
				2022	2023	2024	2025	
KULUD	Kokku:			787 158 321	823 632 428	845 904 769	863 752 786	
	Hüvitised ja toetused lastele ja peredele	Programmi tegevus kokku:			787 158 321	823 632 428	845 904 769	863 752 786
		Elatisabi	SKA		5 544 293	5 849 428	6 170 296	6 483 237
		Lapsepuhkuste tasu	SKA		9 597 408	9 517 427	9 332 369	8 824 297
		Lapsevanemate pensioni- ja ravikindlustuskaitse	SKA		92 136 293	90 611 428	95 150 296	99 867 237
		Peretoetused	SKA		304 286 145	299 456 579	296 873 937	294 280 684
		Puudega lapse sotsiaaltoetus	SKA		18 063 330	18 310 017	18 777 230	19 434 061
		Puudega lapse vanema lisapuhkepäevade tasu	SKA		3 004 437	3 234 221	3 312 140	3 448 107
		Vanemahüvitis	SKA		354 526 415	396 653 327	416 288 500	431 415 163

Programmi teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatud toetused või teenusekohtade ülalpidamine) ning teenuse osutamisega seotud kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majandamiskulud ning IKT kulud).

Laste ja perede programmi 2022. aasta teenuste olulisemad muudatused

Alates 2022. aastast on kaotatud programmi tegevus 1.2.5 „Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0–7-aastastele lastele“ ning selle alla kuulunud teenus nr 109 „Toetus lapsehoiukohtade loomiseks ja teenusepakkumise toetamiseks 0–7-aastastele lastele“.

Alates 2022. aastast kaotati programmi alt teenus nr 210 „Õppelaenu kustutamine lapse sünni korral ning raske ja sügava puudega laste vanematele“ ning see liideti üheks teenuseks sotsiaalkindlustuse programmi teenusega nr 190 „Õppelaenu kustutamine vähenenud töövõimega inimeste eest“. Teenused liideti, kuna tegemist on väikesemahuliste teenustega ja nende eristamine ei oma eraldiseisvat eesmärki. Uus teenus nr 327 „Riigipoolne õppelaenu kustutamine“ kuulub sotsiaalkindlustuse programmi alla.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostamise korraldus

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu. Laste ja perede programmi programmijuht on Sotsiaalministeeriumi sotsiaalala asekancler. Programmijuhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, programmi elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava vahelise sidususe tagamine ning infovahetuse korraldamine.

Juhtkomisjoni teenindab Sotsiaalministeeriumi nutika arengu toetamise osakond.

Programmi eelnõu esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril lastekaitse nõukogule arutamiseks. Programmi eelnõu esitatakse Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil. Programmi eelnõu avalikustatakse pärast riigieelarve eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamist (hiljemalt 1. oktoobril) Sotsiaalministeeriumi kodulehel. Programmi kinnitab valdkonna eest vastutav minister pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning Sotsiaalministeerium avalikustab selle ministeeriumi kodulehel 15 tööpäeva jooksul riigieelarve Riigikogus vastuvõtmisest arvates. Programmi muudetakse vajaduse korral üks kord aastas koos vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega.

Programmi eelarve koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Eelarve sisaldab kõiki allikaid (sh välisvahendeid). Programmi eelarve esitatakse riigieelarve infosüsteemis (REIS), teenuste tase kuluarvestustarkvaras (KAIS).

Programmi tulud, kulud, investeeringud ja finantseerimistingimused kinnitatakse 2021. aasta riigieelarve seadusega. Meetmete eelarved kinnitatakse ministri liigendusega. Programmidevahelised eelarvemuudatused tehakse üks kord aastas vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega. Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse vahepealsel perioodil toetuse andmiste tingimuste käskkirjades.

Kaasamine

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu. Lastekaitse nõukogu tööd juhib Sotsiaalministeerium ja sellesse kuuluvad esindajad Sotsiaalministeeriumist, Haridus- ja Teadusministeeriumist, Kultuuriministeeriumist, Justiitsministeeriumist, Siseministeeriumist ja Rahandusministeeriumist. Lisaks osalevad lastekaitse nõukogu töös üleriigilise kohaliku omavalitsuse üksuste liidu esindaja ning vabaühenduste esindajad.

Seosed teiste tulemusvaldkondadega ja horisontaalsete teemadega

Laste ja perede programmi seos heaolu arengukava 2016–2023 programmidega:

- **Tööturuprogramm** käsitleb ühisosana tööõiguse regulatsiooni ning paindlike töövormide teemat, mis on otseses seoses töö ja pereelu ühitamise ning lapsehoiu- ja vanemahüvitise korraldusega.
- **Sotsiaalkindlustuse programm** hõlmab riiklikke sotsiaalkindlustushüvitisi, mis aitavad katta laste kasvatamise kulusid, ning puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavate toetuste paketti, mille osaks on puudega lapse toetus.
- **Hoolekandeprogramm** käsitleb rehabilitatsiooni- ja abivahenditeenuseid, mille osaks on ka laste teenuste vastav korraldus.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** keskendub töö-, era- ja pereelus osalemiseks kõigile ühiskonnagruppidele võrdsete võimaluste loomisele.

Laste ja perede programmi seos teiste arengukavadega:

- **Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030** käsitleb nii tervist toetava keskkonna kujundamist kui tervislike eluviiside soodustamist laste ja noorte seas.
- **Elukestva õppe strateegia 2020** käsitleb ühisosana alushariduse ja lapsehoiu kontseptsiooni ning kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni elluviimist.
- **Siseturvalisuse arengukava 2015–2020** käsitleb universaalse ennetuse vaatenurgast lastele ja peredele suunatud tõendus põhiseid programme, nt käitumisoskuste mäng VEPA, aktiivseid eluhoiakuid kujundav programm SPIN, lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede juhtumikorralduse mudel MARAC, samuti alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise põhimõtete juurutamist õigussüsteemis ning õigus- ja lastekaitseüsteemi koostöö tugevdamist.
- **Vägivalla ennetamise strateegia 2015–2020** eesmärk on vähendada ja ennetada alaealistega seotud vägivalda, perevägivalda ja inimkaubandust.
- **Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020** käsitleb lapsehoiuteenuse kättesaadavuse tagamist suuremates linnapiirkondades.

Seirekorraldus

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu, mille ülesanded on:

- juhtida arengukava ja programmide elluviimist;
- teha programmi koostamisel ettepanekuid;
- osaleda programmi tulemusaruande hindamisel;
- täita EL-i ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 rakenduskava¹⁷ prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ ja prioriteetse suuna nr 3 „Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“ järgmiste meetmete¹⁸ valdkondliku komisjoni¹⁹ ülesandeid:
 - lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks;
 - tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused;
 - hoolekande taristu arendamine, keskkonna kohandamine puudega inimeste vajadustele vastavaks;
 - töövõime toetamise skeemi loomine ja juurutamine;
 - tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.²⁰

Programmi seire toimub vähemalt üks kord poolaastas (veebuaris ja augustis). Sotsiaalministeerium koostab igal aastal programmi rakendamise kohta valdkonna arengukava tulemusaruande. Valdkonna arengukava tulemusaruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele teadmiseks võtmiseks ning Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile riigi majandusaasta koondaruande koosseisu kuuluva tegevusaruande koostamise lähtedokumendina igal aastal hiljemalt 30. aprilliks. Samal ajal avaldatakse aruanne Sotsiaalministeeriumi kodulehel.

¹⁷ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava <http://www.struktuurifondid.ee/rakenduskava/>

¹⁸ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava meetmete nimekiri koos jõustunud õigusaktide ja seletuskirjadega <http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-oiigusaktid-2/>

¹⁹ Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

²⁰ Meetmepõhised õigusaktid <http://www.struktuurifondid.ee/et/oiigusaktid/meetmepohised/2014-2020>